

Vergaderjaar 2013–2014

32 851

Grensoverschrijdende samenwerking (GROS)

Nr. 6

BRIEF VAN DE MINISTER VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 13 juni 2014

De mogelijkheid van grensoverschrijdend werken kreeg het afgelopen jaar in toenemende mate aandacht door de hoog opgelopen werkloosheid in Nederland terwijl er aan de Duitse zijde van de grens vacatures zijn die ook door Nederlandse werkzoekenden kunnen worden opgevuld.

Sinds 2009 zijn er afspraken tussen het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en het Noordrijn-Westfaalse Ministerium für Arbeit, Integration und Soziales (MAIS) om de samenwerking tussen beide landen te bevorderen en de grensoverschrijdende regionale arbeidsmarkt te stimuleren.

Een resultante van deze afspraken is het op 19 juni 2013 verschenen advies over grensoverschrijdende arbeid van de heer Bruls, burgemeester van de gemeente Nijmegen¹. Het advies is mede gebaseerd op raadpleging van betrokken departementen en diverse organisaties uit het grensgebied Noordrijn-Westfalen en Nederland. In deze reactie ga ik, mede namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), in op de verschillende aanbevelingen van het advies.

Samenvatting van het advies grensoverschrijdende arbeid

Het advies «wegnemen praktische belemmeringen bij grensoverschrijdende arbeid» (hierna te noemen: advies grensarbeid) geeft aanbevelingen om een aantal praktische belemmeringen te verminderen die buitenlandse werkzoekenden op dit moment ervaren in de grensstreek van Nederland en Noordrijn-Westfalen en Nederland en België. De aanbevelingen richten zich op drie aspecten van grensarbeid: 1) Informatievoorziening, 2) onderwijs en 3) bevordering van grensarbeid. Hieronder vallen aanbevelingen op het gebied van: taalverschillen, informatievoor-

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

ziening, erkenning van diploma's en competenties, het vinden van vacatures en de inzet op samenwerking en communicatie tussen bestuursorganen en instanties aan beide zijden van de grens. Een aantal aanbevelingen richt zich specifiek op de grensarbeid tussen Nederland en Duitsland, maar het merendeel van de aanbevelingen is meer generiek van aard en ook relevant voor de grensarbeid tussen Nederland en België.

Zoals in de voortgangsrapportage GROS van 12 oktober 2012² aan uw Kamer is aangegeven, zijn bij het oplossen van knelpunten bij grensoverschrijdend samenwerken veel bestuurlagen en instanties aan beide zijden van de grens betrokken. Het advies richt zich derhalve niet alleen op de nationale overheden van Noordrijn-Westfalen en Nederland, maar ook op uitvoeringsorganisaties, onderwijsinstellingen en regionale en lokale overheidsorganisaties.

De aanbevelingen uit het advies worden opgepakt in GROS-verband. Over de verdere voortgang van activiteiten uit deze brief zal uw Kamer derhalve via de voortgangsrapportages van GROS geïnformeerd worden.

Grensarbeid in perspectief

De kansentabellen voor de gemeenten in de grensregio's³ laten zien dat er in de grensregio's verhoudingsgewijs meer werkloosheid is dan in de Randstad. De kansentabellen tonen ook aan dat de potentiële arbeidsmarkt voor de grensregio's niet alleen tot Nederland beperkt is. De grensoverschrijdende regionale arbeidsmarkt biedt voor de grensregio's zowel aan werknemers als aan werkgevers kansen op werk of het vervullen van vacatures. Het daadwerkelijk over de grens gaan werken of werknemers van de andere zijde van de grens aannemen is voor veel werkzoekenden en werkgevers in de praktijk echter niet vanzelfsprekend. Een grens is vaak niet alleen een bestuurlijke of administratieve, maar ook een gevoelsmatige en culturele barrière.

Het aantal grensarbeiders lijkt samen te hangen met de economische situatie aan weerszijden van de grens. De afgelopen tien jaar is er een stijging van het aantal Nederlanders dat in Duitsland en België werkt, maar in Nederland blijft wonen (tabel 1). Ook is het aantal vanuit Duitsland komende pendelaars naar Nederland gestegen. Alleen de instroom vanuit België is afgelopen periode verminderd.

Tabel 1 Aantal grensarbeiders (x 1.000)¹. * betreft de grensregio's.

	Werkland					
	Nederland		Duitsland*		België	
Woonland	2002	2012	2002	2012	2002	2012
Nederland	–	–	10	14	7	14
Duitsland*	8	39	–	–	–	–
België	38	33	–	–	–	–

¹ Benelux Kerncijfers en Trends 2014 (maart 2014).

² Kamerstuk 32 851, nr. 3.

³ Atlas van kansen voor Zuid-Limburg, Tongeren, Luik en Aken (2013). Roderik Ponds, Clemens van Woerkens, Gerard Marlet.
Atlas van kansen voor de grensregio Achterhoek-Borken. (2013). Roderik Ponds, Clemens van Woerkens, Gerard Marlet.
Atlas van kansen voor de Euregio Scheldemond (2013). Roderik Ponds, Clemens van Woerkens, Gerard Marlet.

Samen werken aan oplossingen

Afgelopen jaren is het signaal van betrokken regionale partijen dat er voldoende inzicht is in belemmeringen bij grensarbeid, maar dat het nu vooral gaat om het nemen van acties die de belemmeringen aanpakken.

Op 16 december 2013 heeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) in samenwerking met het Ministerie van SZW en de provincie Limburg een internationale conferentie georganiseerd over grensoverschrijdende arbeid. De conferentie had tot doel om samen met betrokkenen langs de Nederlandse grens, waaronder instanties uit Duitsland en België, verder te zoeken naar praktische invullingen van de oplossingen voor belemmeringen die op dit moment spelen in de grensregio's. De thema's zijn in een werkgroep met nationale actoren en actoren uit het grensgebied gekozen. Ze zijn onder andere gebaseerd op de aanbevelingen uit het bijgaande advies. Onder andere is gesproken in workshops over oplossingen bij informatievoorziening aan grensarbeiders, buurtaalonderwijs en internationale diploma-erkenning. De uitkomsten uit deze workshops zijn meegenomen in deze reactie. Over de totale resultaten van de conferentie wordt u nader geïnformeerd in de voortgangsrapportage van het Programma Grensoverschrijdend Samenwerken van het Ministerie van BZK later dit jaar.

Samenwerking met Noordrijn-Westfalen

Het kabinet heeft in het kader van het programma Grensoverschrijdende Samenwerking (GROS) afspraken met de buurlanden gemaakt om grensoverschrijdende samenwerking te bevorderen⁴. Onderdeel van GROS zijn gezamenlijke Actielijsten met onder andere Noordrijn-Westfalen.

Het kabinet gaat met Noordrijn-Westfalen na hoe aanbevelingen uit het advies grensarbeid kunnen worden opgepakt. Hierdoor wordt het gezamenlijk werken aan oplossingen met Noordrijn-Westfalen geborgd.

Reactie op aanbevelingen van het advies

De aanbevelingen van het advies worden hieronder vetgedrukt aangegeven met daaronder de reactie van het kabinet.

1 Informatievoorziening

- A.1. Aanbeveling om een sluitend netwerk van persoonlijke advisering te vormen.**
- A.2. Aanbeveling aan de deelnemers in het internetportaal: Systematische plaatsing van eigen informatie in de context van het internetportaal en verwijzing naar andere informatieleveranciers in het portaal in geval van samenhang.**
- A.3. Aanbeveling aan het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie: Vergroting van de bekendheid van het digitale informatieknooppunt.**

Het kabinet onderschrijft het belang van informatievoorziening aan grensarbeiders voor het stimuleren van grensarbeid. Uit eerdere communicatieanalyses naar de informatievoorziening aan grensarbeiders die de overheid heeft laten doen, kwam naar voren dat er veel informatie beschikbaar is maar dat deze nationaal en internationaal versnipperd is. Nederland wil meer duidelijkheid voor burgers creëren over waar men

⁴ Voortgangsrapportages GROS: Kamerstuk 32 851, nr. 1 en Kamerstuk 32 851, nr. 3.

betrouwbare informatie kan vinden. De aanbevelingen uit het advies sluiten dan ook aan op de initiatieven die het kabinet op dit punt onderneemt. Deze initiatieven worden hieronder toegelicht.

Het uitgangspunt voor de inrichting van de informatievoorziening aan werkzoekenden is, met de wijziging van de wet SUWI in 2012, dat deze informatievoorziening primair digitaal wordt. Dit principe is doorgetrokken naar de informatievoorziening aan grensarbeiders. Daarom is een aantal jaren geleden extra ingezet op de ontwikkeling van digitale informatievoorziening voor deze groep door de Sociale Verzekeringsbank (SVB) via één nationaal kanaal: www.grensinfo.nl.

In 2009 hadden Nederland en Noordrijn-Westfalen al het initiatief genomen om de digitale dienstverlening aan grensarbeiders niet alleen via nationale kanalen te laten verlopen, maar ook via een bovennationale voorziening in beheer bij het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie. Later heeft Nederland ook met België een zelfde internetportaal ontwikkeld. Op 18 november 2012 is tussen Nederland, België en Noordrijn-Westfalen een overeenkomst gesloten om de internetportalen van Nederland – België en Nederland – Noordrijn-Westfalen samen te voegen tot één Benelux-portaal.

Op 19 juni 2013 zijn deze samengevoegde internetportalen voor grensarbeid Nederland-België-Noordrijn Westfalen door het Secretariaat-Generaal van de Benelux gelanceerd (<http://startpuntgrensarbeid.benelux.int/nl/>). Hiermee is een eerste stap gezet om een sluitend digitaal informatienetwerk in Benelux-verband tot stand te brengen. De komende jaren is de Nederlandse inzet erop gericht dat dit internetportaal ook voor de andere grensgebieden met de Benelux ingericht wordt en dat het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie activiteiten kan ondernemen om de vindbaarheid van de website via internet te verhogen.

Daarnaast wordt in het advies grensarbeid aanbevolen om naast een sluitend netwerk van digitale informatievoorziening, ook zorg te dragen voor een sluitend netwerk voor de persoonlijke dienstverlening aan grensarbeiders langs de grens. Het advies constateert dat deze structuur er nu niet is. De dienstverlening in Duitsland en Nederland is nu nog versnipperd en niet volledig. Deze reactie spitst zich toe op de Nederlandse zijde van de grens. Voor een sluitend netwerk is het ook nodig dat de buurlanden hierin mee gaan.

Op 2 april 2014 is uw Kamer geïnformeerd over het besluit van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de financiering en taken van de bureaus Belgische en Duitse Zaken van de SVB⁵. De Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft besloten dat de Bureaus Belgische en Duitse zaken een back office kunnen worden, waarmee de afbouw van de huidige vorm van face to face dienstverlening

⁵ Kamerstuk 26 448, nr. 510.

⁶ In dit verband zijn onderzoeken verricht in zowel de Duitse als Belgische grensregio naar mogelijkheden voor inrichting en financiering van de informatievoorziening aan grensarbeiders. De onderzoeken schetsen een toekomstige structuur voor sluitende dienstverlening aan grensarbeiders langs de Nederlandse grens waarvoor een draagvlak is bij regionale partners.

Kern van dit model is digitale dienstverlening over grensarbeid als eerste informatiebron en persoonlijke dienstverlening voor nadere oriëntatie. Persoonlijke dienstverlening dicht bij de burger in de gehele grensstreek door (eu)regionale partners in grensinformatieloketten (zogenoemde front-offices) wordt in het model als belangrijk component gezien. Deze front-offices zouden gesteund kunnen worden door nationaal georganiseerde back-offices. Deze back-offices kunnen de experts op de front-offices ondersteunen bij gecompliceerde vragen van grensarbeiders/burgers en een algemene kennisfunctie richting de experts van de loketten vervullen.

kan worden geëffectueerd. De uitvoering van deze back office, met als taak de regionale experts te ondersteunen bij complexe vragen en een algemene kennisfunctie richting de regionale experts te vervullen, wordt tot eind 2018 mogelijk gemaakt. Dan zal geëvalueerd worden of de noodzaak voor een back office voor complexe vragen zich nog in dezelfde mate voordoet. Hiermee wordt aan Nederlandse zijde invulling gegeven aan een breed gedragen behoefte van regionale stakeholders.

Bij dit besluit heeft zwaar gewogen dat er op dit moment al initiatieven zijn voor het inrichten van grensinformatieloketten in een aantal grensregio's en er vanuit de Interreg-programma's Vlaanderen-Nederland en Nederland-Duitsland vanaf 2015 mogelijkheden komen voor financiering van de face-to-face persoonlijke dienstverlening aan grensarbeiders door regionale partijen.

A.4. Aanbeveling aan de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB): Koppeling van de websites Internationale diplomawaardering en Europass Certificaatsupplement (CS) in alle EU landen te linken aan het (Benelux) internetportaal voor grensarbeid.

De Nederlandse overheidswebsite, www.grensinfo.nl, werkt samen met de beheerders van het Benelux-portaal om de websites goed op elkaar te laten aansluiten. De SBB was ten tijde dat het advies werd gemaakt nog niet aangesloten op het Benelux-portaal. Inmiddels is de koppeling van de SBB-websites over Internationale Diplomawaardering (IDW) en het Europass Certificaatsupplement aan het internetportaal voor grensarbeid gerealiseerd. Relevante opleidingsinformatie van andere Nederlandse instellingen (zoals onder meer Nuffic, DUO, Europees Platform en NVAO) zal binnenkort eveneens op het Benelux-portaal worden opgenomen.

2 Onderwijs en Competenties

- B.1. Aanbeveling aan de organisaties voor beroepsonderwijs in Nederland en Noordrijn-Westfalen: Uitbreiding van de experimenten respectievelijk pilots voor grensoverschrijdende beroepsopleidingen in een of meerdere branches/sectoren binnen de juridische grenzen.**
- B.4. Aanbeveling aan de onderwijsinstellingen: om de mogelijkheid tot stage in het theoretisch en praktisch onderwijs onderscheidenlijk de bedrijven beter te gebruiken.**

Deze aanbevelingen zijn gericht aan de organisaties voor beroepsonderwijs, maar het kabinet onderschrijft deze van harte. Onder meer in het kader van het project «Ler(n)ende Euregio» zijn diverse vormen van grensoverschrijdende samenwerking ontwikkeld, zowel binnen het onderwijs als met het regionale bedrijfsleven, ook in de vorm van stages. Met succes opereren daartoe inmiddels platforms voor samenwerking op de terreinen van logistiek, detailhandel, gastronomie en mechatronica. Waar mogelijk en nodig worden deze vormen van samenwerking door de verschillende betrokken overheden gestimuleerd. Het Erasmus+-programma van de Europese Unie kan hierbij eveneens ondersteuning bieden.

- B.2. Aanbeveling aan het Ministerie van OCW en de besturen van beroepsopleidingen in Nederland: om zich bewust te zijn van en rekening te houden met de belemmeringen die het opleggen van steeds hogere taaleisen (inzake de Nederlandse taal) met zich mee brengen voor leerlingen van over de grens.**
- B.5. Aanbeveling aan de Nederlandse regering: best mogelijke facilitering van euregionale plannen tot bevordering van een grensoverschrijdende arbeids- en opleidingsmarkt en hierbij uitzonderingsbepalingen en speciale regelingen toe te passen.**

Op grond van een zorgvuldige afweging heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in een recente brief aan de Tweede Kamer aangegeven (buitenlandse) studenten in Engelstalige opleidingen voorlopig niet te willen vrijstellen van het taalvereiste Nederlands. Zij is zich bewust van mogelijke belemmeringen, waarvoor in de brief echter ook pragmatische oplossingen worden genoemd.⁷

Ten aanzien van genoemde euregionale plannen ziet het kabinet geen noodzaak uitzonderingsbepalingen en speciale regelingen toe te passen binnen de gegeven (landelijke) kaders. De geldende kwalificatie-eisen vormen de noodzakelijke basis voor een kwalitatief goed niveau van kennis en vaardigheden in het mbo. Zoals de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap onlangs heeft geantwoord op vragen uit uw Kamer⁸ bestaat er daarnaast binnen het mbo-stelsel voldoende ruimte voor een extra inzet door de onderwijsinstellingen zelf.

- B.3. Aanbeveling beroepsopleidingen en werkgeversorganisaties: om na te gaan of in het kader van het Europees Sociaal Fonds (ESF) subsidie aangevraagd kan worden om de taalbeheersing te bevorderen van (potentiële) werknemers die een baan in een buurland aanvaarden.**

Deze aanbeveling richt zich tot beroepsopleidingen en werkgeversorganisaties. Nederland heeft voor ESF voor de periode 2014 – 2020 gekozen om de focus overwegend te leggen op actieve inclusie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en daarnaast op duurzame inzetbaarheid van werkenden⁹. Aanvragen voor projecten dienen te passen binnen de Nederlandse voorwaarden voor ESF.

Het streven is om vanaf 2016 in het kader van duurzame inzetbaarheid subsidieaanvragen mogelijk te maken voor sectoren (O&O-fondsen), samenwerkingsverbanden van sociale partners, bedrijven en (overheids-) instellingen. Daarbij kan het bijvoorbeeld voor van werk-naar-werk begeleiding gaan om bevordering van taalbeheersing. Informatie over de Nederlandse voorwaarden voor ESF-subsidieaanvragen zijn te vinden op www.agentschapszw.nl.

3 Bevorderen grensarbeid

- C.1. Aanbeveling aan het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie: om een functie als clearinghouse te gaan uitoefenen.**

⁷ Kamerstuk 31 524 nr. 195

⁸ Aanhangsel Handelingen II 2013/14, nr. 1411

⁹ Kamerstuk 26 642, nr. 126

Het kabinet ondersteunt deze aanbeveling. Een van de prioriteiten van het Nederlands voorzitterschap van de Benelux in 2014 is het thema «grensoverschrijdende arbeidsmarkt». Het Comité van Ministers van de Benelux Unie heeft opdracht gegeven aan het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie om dit thema inhoud te geven. Naar verwachting zal het Secretariaat-Generaal van de Benelux Unie de uitwerking eind 2014 voorleggen aan het Comité van Ministers.

C.2. Aanbeveling aan Ministeries van Onderwijs: vereenvoudiging van de internationale diploma-erkenning

De Europese Richtlijn Erkenning beroepskwalificaties¹⁰ is recent herzien¹¹. De richtlijn biedt daarmee voor beroepsbeoefenaren aanzienlijk vereenvoudigde mogelijkheden om ook in andere EU-lidstaten hun beroep uit te oefenen. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werkt op dit moment met zeven andere ministeries aan het omzetten van de herziene richtlijn in nationale wet- en regelgeving. Daarnaast vindt een evaluatie plaats van gereguleerde beroepen¹² door de EU-lidstaten samen met de Europese Commissie. Het voornemen is om de uitkomst van die evaluatie ook in Benelux-verband te bespreken.

C.3. Aanbeveling aan de arbeidsbemiddelingorganisaties in Nederland en in Noordrijn-Westfalen: om na te gaan of de websites van hun organisaties, die vooral zijn ingericht op het bekend maken van vacatures, ook zo kunnen worden ingericht dat werkgevers gericht kunnen zoeken naar personeel, bijvoorbeeld via profielen van werkzoekenden.

De Nederlandse website www.werk.nl biedt werkgevers de mogelijkheid om zelf gericht te zoeken in de CV-databank. Vanwege beveiligingstechnische redenen is het nog niet mogelijk voor alle buitenlandse werkgevers die niet in Nederland gevestigd zijn toegang te verlenen tot werk.nl. Inmiddels is het wel mogelijk voor werkgevers uit Duitsland en België om via EURES een account te krijgen voor werk.nl. Werkgevers uit deze landen kunnen hierdoor in alle CV's van werk.nl zoeken. Werkgevers kunnen ook zelf gericht naar buitenlandse CV's zoeken in de EURES-databank. Het voordeel hiervan is dat werkzoekenden die een CV in de digitale EURES databank geplaatst hebben, ook geïnteresseerd zijn in buitenlandse arbeidsplaatsen.

C.4. Aanbeveling aan het UWV: verdere verbetering van de toegankelijkheid van informatie voor niet in Nederland woonachtige werkzoekenden in het kader van de toenemende digitalisering.

Het kabinet onderschrijft het belang van beschikbaarheid van informatie in de buurtalen als onderdeel van de toenemende digitalisering van de informatievoorziening aan grensarbeiders. Ten tijde van het opstellen van het advies was de informatie op werk.nl nog hoofdzakelijk in het Nederlands beschikbaar. Vanaf 2013 is echter op

¹⁰ Richtlijn 2005/36/EG

¹¹ Richtlijn 2013/55/EU

¹² Kamerstuk 22 122, nr. 1735.

het EURES-deel van werk.nl informatie over werken in Nederland beschikbaar in meerdere talen, waaronder het Engels, Duits en Frans. Veel van deze informatie is ook bruikbaar voor werkzoekenden in de grensstreek. Daarnaast biedt de algemene website voor grensarbeiders, www.grensinfo.nl, ook alle informatie aan in het Duits.

C.5. Aanbeveling aan de Nederlandse regering en de regering van Noordrijn-Westfalen: Om gezamenlijk met de verantwoordelijke instanties op het gebied van sociale verzekeringen, in het bijzonder zorgverzekeraar CZ¹ in Nederland, te zoeken naar een oplossing voor het probleem van in Nederland woonachtige grensarbeiders en hun familieleden, in het bijzonder partners met een zogenoemde «mini-job» in Duitsland, om een betaalbare zorgverzekering af te kunnen sluiten.

¹ Bij werken in Duitsland en wonen in Nederland dient in Nederland voor de basiszorgverzekering aangesloten te worden bij de verdragsverzekeraar. Dit is CZ zorgverzekeringen.

Bij het werken over de grens is in de Europese Unie geregeld dat sociale zekerheidswetgeving gecoördineerd is, maar niet geharmoniseerd. Dit kan voor grensarbeiders soms financiële voordelen met zich mee brengen, maar kan ook financieel ongunstig uitpakken. De Europese sociale zekerheidsverordening (Verordening (EG) nr. 883/2004) voorziet er in dat burgers onderworpen zijn aan de wetgeving van het land waar men werkt: in dit geval de wetgeving van Duitsland. De omstandigheid dat men wordt onderworpen aan de wetgeving van een land, hoeft niet noodzakelijkerwijze te leiden tot een (volledige) sociale zekerheidsdekking in dat land. Of men daadwerkelijk verzekerd wordt hangt af van de wettelijke aansluitingsvoorwaarden van de desbetreffende verzekering.

De invoering van mini-jobs was een maatregel van de Duitse regering om in een tijd van hoge werkloosheid kleine banen aantrekkelijk te maken. Voor banen met een brutoloon tot 450 euro hoeven minder belastingen en sociale premies te worden afgedragen. Het beschermingsniveau voor de sociale zekerheid ligt dan ook lager. De Duitse wetgeving voorziet niet in een dekking tegen de kosten van geneeskundige zorg als men een inkomen uit arbeid heeft van minder dan € 450,-

Mensen die in Nederland wonen maar een Duitse mini-job hebben zijn onderworpen aan de Duitse wetgeving. Derhalve is men niet verzekerd voor de Nederlandse volksverzekeringswetten, ook niet voor de AWBZ. Als gevolg daarvan is men in Nederland niet zorgverzekeringplichtig en kan men geen verzekering in de zin van de Zorgverzekeringwet sluiten. Als men een Nederlandse ziektekostenverzekering zou wensen is men aangewezen op de particuliere verzekeringsmarkt. De ziektekostenverzekeraars kunnen en mogen hun eigen voorwaarden aan dergelijke verzekeringen stellen, ook wat betreft acceptatie en hoogte van de premie. De Nederlandse overheid kan en mag zich daarin op grond van het Europese recht (Schaderichtlijnen) niet mengen. Over de eventuele toepassing van de Duitse vrijwillige of particuliere ziektekostenverzekering kan uiteraard van Nederlandse zijde geen oordeel worden verwacht. Een reactie daarop is voorbehouden aan de Duitse overheid.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
L.F. Asscher